

Отже, хоча “портрет”, “пейзаж”, “оповідь” і є смисловими характеристиками лірико-епічної поеми епічного походження, абстрактні іменники навряд чи можна вважати показовими для характеристики жанру в смислових уривках цього плану, в той час, як у “прямому звертанні”, “характеристиці”, теж текстах епічного характеру, абстрактні іменники зустрічаються в значній кількості і є показовими для визначення ліроепічного жанру на мовному рівні. Що ж стосується “оповіді”, кількість абстрактних іменників залежить від смислового характеру оповідального тексту і в деяких випадках теж може бути жанрово-показовою.

Отже, проведений нами кількісний аналіз частин мови у поемі Дж.Г. Байрона “Гяур” дає матеріал для підтвердження думки про те, що жанр лірико-епічної романтичної поеми характеризується: а) кількісною перевагою іменників над дієсловами; б) порівняно невеликою кількістю прикметників, прислівників, дієприкметників, дієприслівників, що, однак, не впливає на описовий характер тексту; в) значною кількістю абстрактних іменників, особливо у таких фрагментах епічного характеру, як “пряме звертання”, “характеристика” та частково “оповідь”.

1. Арнольд И.В. Тематические слова художественного текста // *Иностр. яз. в школе*. 1971. №2.
2. Клименко Е.И. Проблемы стиля в английской литературе первой трети XIX столетия. Л., 1959.
3. Клименко Е.И. Байрон. Язык и стиль. М., 1960.
4. Краткий словарь литературоведческих терминов / Под ред. Л.Тимофеева. М., 1955.
5. Кухаренко В.А. Контрастивний аналіз авторських стилів // *Нариси з контрастивної лінгвістики*. К., 1979.
6. Михайловская В.Н. Некоторые лексические средства выражения эмоциональности в современном английском языке. Л., 1966.
7. Неупокоева И.Г. Революционно-романтическая поэма. М., 1973.
8. Озеров Л. Стих и стиль. М., 1975.
9. Скребнев Ю.М. Очерк теории стилистики. Горький, 1975.
10. Brooks C., Warren R.P. *Understanding Poetry*. New York. (no date).
11. Byron G.G. *The Poetical Works*. London (no date).
12. Galperin I.R. *Stylistics*. M., 1977.
13. Hornby A.S. *The Advanced Learners' Dictionary of Current English. Second Edition*. London, 1963.
14. Kuznetsova L.A., Smykalova L.A. *Understanding Poetry*. Lviv, 1976.
15. Maltzev V.A. *An Introduction to Linguistic Poetics*. Minsk, 1980.
16. *The Oxford Russian Dictionary*. Oxford, 1995.
17. *The Penguin Dictionary of English Synonyms*. London, 1991.
18. Viktorovska I.V. *Poetry of English Romanticism*. Lviv, 1970.
19. *Webster's Dictionary of the English Language*. New York, 1990.
20. *Webster's New World Thesaurus*. New York, 1974.

КОМПРЕСІЯ ТА ЕКСПАНСІЯ ТЕКСТУ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНОЇ РЕЦЕНЗІЇ

© Кузнєцова Л.А., Яворська С.М., * 2000

ДУ “Львівська політехніка”

*ЛНУ ім. Ів. Франка

Жанр рецензії має модифікації науково-теоретичної та науково-популярної рецензій у рамках функціонального стилю наукової прози.

Проаналізуємо текстову природу науково-теоретичних рецензій.

Відомо, що медіумом існування цієї жанрової модифікації рецензії є численні науково-технічні та науково-природничі журнали англomовних країн і вузькоспеціалізовані науково-інформаційні збірники. Ми проаналізували 50 текстів науково-теоретичної рецензії та 40 текстів реферативної рецензії, які виявились однотипними. Наведені для ілюстрації теоретичних положень приклади взяті із рецензії *Shikimate pathway in apicomplexan parasites* в журналі “Nature”, в рубриці “News and Views”.

За обсягом така рецензія належить до середніх та довгих (від 10 до 20 речень).

Метатекстовими демаркаторами такого типу тексту служать рубрика типу “Scientific Correspondence” (в інших виданнях “Review Article, Progress Review, Technofile” та ін.) і належить до спеціалізованого науково-технічного або природничого видання. Текстовим служить заголовок, який є номінальним згустком тексту – отже, у наведеному прикладі мова буде йти про біологічне явище *Shikimate pathway in apicomplexan parasites*.

Оскільки вербальне оформлення тексту залежить від сфери його застосування і функціонування, з одного боку, а з іншого – від жанру писемної англійської мови та її жанрової модифікації, то в цьому прикладі ми знаходимо такі ознаки цього ієрархічного впливу. Належність до “інтелективного реєстру” мови функціонального стилю наукової прози (жанру науково-теоретичної рецензії) з чітко окресленою функцією повідомлення і опосередкованої оцінки явища, що аналізується рецензентом-науковцем, зумовлює сприйняття цього тексту тільки на двох рівнях перцепції, на поелементному та семантичному, і на цій основі відбувається наукове осмислення проблеми, що аналізується в рецензованому дослідженні.

Абсолютно превалює змістовофактуальна інформація; змістовоконцептуальна в концентрованому вигляді з’являється у заголовку і в кінцевому комунікативному блоці (речення 16-19), у виборі мовних конекторів-зв’язок. Лексика використовується тільки в її номінативному, предметно-логічному значенні, позаконтекстно, наприклад:

“The discovery of plastids in apicomplexan parasites raised the possibility that these organelles might harbour plastid-specific metabolic activities that could be blocked by therapeutic agents”;

“Ideally, these agents would inhibit the parasites without harming their vertebrate hosts”, де слова *discovery, parasites, to be blocked, to inhibit* вжиті в реченнях в їхньому прямому значенні. Спеціальна лексика забезпечує чіткість міркувань і аргументованість висновку, який можна науково перевірити, наприклад:

“Amicomplexan proteins destined for the plastid also include substantial leader peptides, which are sufficient for the transport of reporter proteins across all four membranes of the plastid of the apicomplexan parasite Toxoplasma.”

Рекурентні повтори як засіб когезії виконують роль згущення первинної інформації, її компресії. Зв’язність тексту реалізується і засобами інцидентного зчеплення (поширені в тексті випадки дієслівної репрезентації і номінативної субституції). Адекватно своєму призначенню функціонують юнктиви локальні – на рівні речення, наприклад:

“Even if the shikimate pathway does take place in the cytosol in Apicomplexa, this does not detract from the importance of the sensitivity of these parasites to glyphosate”, та глобальні – на рівні цілого тексту:

“Ideally, these agents would inhibit the parasites without harming their vertebrate hosts.”

Експліцитним є і координатний зв'язок у формі посилань на наукові праці, що піддаються критиці (речення 1, 3, 5), додатково марковані графічно.

Імпліцитний зв'язок виявляється тільки на рівні традиційного засобу редукції мовлення – еліпсиса (речення 2, 4, 9 та інші). Текст “звертається” до прямих тезаурусних зв'язків, асоціативних зчеплень не спостерігається.

Семантично-структурний каркас вміщує вказані на схемі типові позиції. Він служить засобом добре організованого подання інформації, яку легко роз'єднати на складові, ізольовані від глобального макроконтексту:

Схема

Конструкт тексту звичайної науково-теоретичної рецензії

<p>1) предмет аналізу – 2) аргументація важливості проблеми – 3) створення добре аргументованої, об'єктивної, логічно викладеної нової інформації, що піддається верифікації – 4) висновок</p>
--

У наведеному прикладі першій позиції конструкта відповідають речення 1-3, другій – 4, третій – 5-15, висновок вміщують речення 16-18.

З точки зору Т-Р взаємозв'язків елементів тексту ці смислові позиції виконують роль тем, до яких предикативні відрізки несуть у даному типі тексту рецензії тільки рематичну інформацію, заради якої і створюється такий тип тексту рецензії. Цей тематичний набір є обов'язковим для тексту науково-теоретичної (і реферативної) рецензії, тому й модель, за якою вони будуються, називається **жорсткою**.

У науково-теоретичній рецензії, яку ми аналізуємо, стилістичних засобів не вжито, афективні алогічні елементи (тропи, фігури мовлення, крім стилістично немаркованих загальнолітературного вжитку) відсутні. Суб'єктивність автора виявляється тільки у способі висвітлення обраного для рецензування об'єкта, в порядку аргументів, причому аргументація має винятково доказовий, а не прагматично переконливий характер. Реципієнтами цієї рецензії може бути весь зацікавлений у науковій істині мовленнєвий колектив, а не обране коло тих, на кого рецензент має намір вплинути.

Аналіз тема-рематичних відносин у межах кожного абзацу і цілого тексту дають змогу зробити висновок про головну ознаку цього типу тексту рецензії – його аналітичності, що сприяє виділенню в тексті незалежних від загального смислу тексту одиниць – головно речень, в яких кожне слово несе важливе семантичне навантаження, і комунікативних блоків (які у цьому випадку збігаються з позиціями смислового каркасу цього типу тексту) – КБ заголовка, КБ вступу (речення 1-4), КБ головної частини (5-14), КБ закінчення (15-18) і КБ додаткової інформації (речення 19) – відомості про рецензента: ім'я, місце роботи, іноді наукове звання, інші його наукові роботи).

Це служить засобом досягнення детермінуючої комунікативної мети – звести аналіз кожної комунікативної одиниці до порівняно простого, недвозначного наукового рішення.

Така особливість впливає і на предикативно-релятивну “консистенцію” комунікативних блоків – структурно-семантичних складників тексту, які в тексті цієї рецензії можна назвати “густими”, так, вони насичені предикативними відрізками, що формують “нове”, рематичне в тексті, на відміну від “нормальної консистенції”, де предикативні конструкції збалансовані з релятивними та “рідкими”, що мають більшість релятивних. У такому випадку вони уточнюють, доповнюють тощо основну тему, відтворюючи естетично-авторський синтезований набір прагматично підібраних компонентів тексту, який неможливо роз’єднати на складові без порушень його семантичної (головно метасеміотичної) єдності та цілісності.

Такими роз’єднувальними текстами, можливо, є науково-популярні рецензії, де автор, рецензуючи праці, має на меті переконливо аргументувати свою наукову думку. У цьому випадку у рецензента з’являється авторський задум, для розшифрування якого потрібен аналіз тексту реципієнтом на третьому, метасеміотичному рівні.

Систему відносин, в які вступають предикативні та релятивні відрізки тексту або цілі предикативно-релятивні комплекси, у межах тексту рецензії, можна передбачити, проаналізувавши, порівняно з науково-теоретичними, тексти художньо-публіцистичних рецензій, де такі відносини існують у великій якісній та кількісній різноманітності, підпорядкованій глобальному макроконтексту.

Насиченість тексту науково-теоретичної рецензії предикативними відрізками є умовою для “згортання” (або “компресії”, “конденсації”) тексту, який відбувається у двох випадках. По-перше, таким процесом охоплений реципієнт під час сприйняття тексту рецензії. По-друге, “конденсація” простежується під час творення вторинних текстів інформатики та їх дигестації, тобто оптимізації тексту рецензії, його мовного оброблення й адаптації з метою полегшення перцепції реципієнта без змін онтології та інформативності тексту. При цьому повністю зберігається предикативність тексту – він залишається науковим, для нього не характерна глобальна і структурна цілісність, спаяність художньо-публіцистичної прози.

Отже, компресія, проаналізована на багатьох порівняльних прикладах текстів науково-теоретичної рецензії, досягається: а) на рівні синтаксису – вживанням зворотів, вставних і паралельних конструкцій; б) на рівні лексики – за рахунок вживання загальнолітературної та загальнонаукової лексики, введення метатекстової лексики (“автор”, “в статті/книжці”) і таких засобів синтаксичної компресії, як специфікація та ускладнення членів речення.

Щодо зворотного процесу трансформації тексту – його експансії, то аналіз показав, що насиченість тексту наукової рецензії предикативними відрізками забезпечує можливість незначного збільшення, розгортання (або кількісної ампліфікації) її смислового ядра при збереженні всіх жанроутворюючих рис наукової прози.

Підаючи тексти рецензії функціонального стилю наукової прози аналізу з точки зору функціонування ПРК, ми також виявили, що монотематичність наукової рецензії дає можливість проникнути в її текст незначної функціонально-стильової амбівалентності, яка має характер додавання рис художньо-публіцистичного стилю, тобто релятивних відрізків тексту при домінуючій функції наукового повідомлення. Отож, рецензія набуває рис науково-популярної, проте водночас залишається у рамках науково-функціонального стилю.

Подальший процес такого роду – це коли чітка інтенція повідомлення інтенсивно “оздоблюється” елементами інтенції впливу рецензента на увагу реципієнта, очевидно, відбувається в текстах художньо-публіцистичних рецензій: у них інформаційна незначущість релятивних відрізків “нарощується” на наявні предикативні за рахунок іншої семантичної, метасеміотичної вартості і, що найважливіше, їхньої метамета-семіотичної значущості стосовно предикативних відрізків і цілого тексту.

Текст

Shikimate pathway in apicomplexan parasites

1. The discovery of plastids in apicomplexan parasites (*Wilson, R.J. et al. Journal of Molecular Biology, 1996. Vol.261, pp. 155-172*) raised the possibility that these organelles might harbour plastid-specific metabolic activities that could be blocked by therapeutic agents. 2. Ideally, these agents would inhibit the parasites without harming their vertebrate hosts. 3. Roberts et al (*Roberts, F. et al. Nature, 1998. Vol 393, pp. 801-805*) have made the promising discovery that Apicomplexa are sensitive to the herbicide glyphosate (better known by its trade names of RoundUp, Zero or Tumbleweed), which is an inhibitor of the enzyme 5-enopyruvyl shikimate 3-phosphate synthase. 4. They suggested that production of aromatic amino acids by the pathway involving that this enzyme, the shikimate pathway, might be essential function of the apicomplexan plastid, but here we present evidence that this pathway actually operates in the cytosol of Apicomplexa.

5. The shikimate pathway occurs in prokaryotes, fungi and the plastids of plants and algae, but not in vertebrates (*Kishore, G.M. & Shan, D.M. Annual Review of Biochemistry, 1988. Vol 57, pp. 627-663*). 6. In plants, the shikimate-pathway enzymes, like other nuclear-encoded plastid proteins, are post-translationally targeted to the plastid by means of an amino-terminal leader sequence. 7. Apicomplexan proteins destined for the plastid also include substantial leader peptides, which are sufficient for the transport of reporter proteins across all four membranes of the plastid of the apicomplexan parasite *Toxoplasma*.

8. In contrast to the plant enzymes, there is no evidence that apicomplexan shikimate enzymes are localized in the plastid, and neither do the *Toxoplasma* and *Plasmodium* chorismate synthase genes encode leader peptides. 9. This absence of a leader stringly suggests that the apicomplexan chorismate synthase proteins function in the cytosol and not the plastid. 10. This would not be unprecedented, for the shikimate pathway operates in the cytosol of fungi. 11. Moreover, the fungal shikimate pathway is sensitive to glyphosate.

12. Phylogenetic analysis of chorismate synthase is consistent with this idea, as the apicomplexan proteins are most closely related to fungal cytosolic proteins, whereas plastid-targeted proteins from plants group with cyanobacteria, as expected. 13. The grouping of the fungal/ apicomplexan lineage with the cyanobacterial/plastid lineage, although curious, should not be mistaken for plastid origin because this tree is unrooted, the cytosolic genes do not branch specifically with plastids, and fungi lack plastids and indeed probably never had them.

14. The evolutionary origin of cytosolic shikimate-pathway enzymes in eukaryotes is unclear, as the distribution of the cytosolic pathway in eukaryotes is poorly understood and the sampling of sequences is limited to fungi and Apicomplexa. 15. Nevertheless, in view of the phylogeny of chorismate synthase and the absence of leader peptides, there is no reason to

believe that the shikimate pathway of Apicomplexa is either derived from or functions in the plastid.

16. Even if the shikimate pathway does take place in the cytosol in Apicomplexa, this does not detract from the importance of the sensitivity of these parasites to glyphosate.

17. Vertebrate hosts of Apicomplexa lack this pathway, so it remains a specific chemotherapeutic target. 18. However, before glyphosate sensitivity can be exploited, we need to define the role, if any, of the plastid in the apicomplexan shikimate pathway.

19. Patrick J. Keeling, *Department of Biology, Indiana University, Bloomington, Indiana, USA* (*Nature*, Vol 397, 21 Jan 1999)

1. Арнольд И.В. *Стилистика современного английского языка*. М., 1990. 2. Дрозда Э. *Информационная структура текстов рецензий и аннотаций: Автореф. дис. ... канд. филол. наук*. М., 1989. 3. Кожина М.Н. *О специфике художественной и научной речи в аспекте функциональной стилистики*. Пермь, 1966. 4. *Проблемы типологии текста // Сборник науч.-аналит. обзоров*. М., 1984. 5. Разинкина Н.М. *Стилистика английской научной речи*. М., 1972. 6. Чаковская С.С. *Текст как сообщение и воздействие*. М., 1986.

ІНТЕЛЕКТУАЛІЗУЮЧА РОЛЬ ГРЕКО-ЛАТИНСЬКИХ ЛЕКСИЧНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В ГЕРМАНСЬКИХ МОВАХ

© Лещук Т.Й., 2000

ДУ “Львівська політехніка”

Інтелектуалізуюча роль слова охоплює широке поняття, насамперед його змістовно-семантичний вплив на мовця та мовно-культурне значення слова. Під мовно-культурним значенням слова, його внутрішнім і зовнішнім естетичним звучанням розуміємо явище використання у мові найкращих лексичних варіантів, які покликані повно, лаконічно, милозвучно і зрозуміло передавати смисл певного поняття слова. В такому випадку говоримо про інтелектуалізуючий вплив слова на інтелект мовця. Цей процес можемо спостерігати на прикладі входження і використання іншомовних (грецьких та латинських) слів у германські мови в різні історичні періоди. В епоху, яка передувала Відродженню, і тим більше в епоху Відродження у германські мови потрапляли латинські слова, які у певний період розвитку (золота латина, срібна латина, класична латина) обслуговували в Римській державі високий і багатогранний розвиток. Естетично повноцінні латинські слова, в силу різних історичних обставин (торговельних і політичних контактів, воєн тощо “мандрували” у територіальні “мови” народів, що були на різних рівнях розвитку. Наприклад, латинське слово “historia” – добре осмислене в Римі, перейшло у всі європейські мови, де воно вживається і сьогодні (у російській мові та в сучасній українській мові використовується відповідник “історія”, хоча до 1939 р. в українській мові воно звучало також як “гісторія”). Разом з цим словом у мову суманта (мову, яка запозичує) переходив внутрішній зміст слова, що передавав дух розвиненої держави. Такі інтелектуально значимі слова потрапляли у стичні мови не ізольовано, а